

Głosa

do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2009 r., SDI 4/09¹

Legalnie i konstytucyjnie usprawiedliwione jest stanowienie przez organy samorządu notarialnego aktów normatywnych określających prawa i obowiązki członków tego samorządu².

I

Nie budzi wątpliwości stanowisko, że organy samorządu zawodowego, a takim jest samorząd notarialny, w wykonywaniu ustawowych kompetencji posługują się formą uchwał będących przejawem ich woli.

Problematyka charakteru prawnego podejmowanych przez organy samorządu notarialnego uchwał nie jest jednoznaczna, a w każdym razie różnorodna. Kwalifikacja danej uchwały zależy od wyznaczonych kompetencji dla poszczególnych organów samorządowych.

Przepisy ustawy – Prawo o notariacie określają zakres samodzielności prawodawczej organów samorządowych³. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem samodzielność uchwałodawcza może być urzeczywistniona wyłącznie w granicach ustawowego porządku prawnego⁴. Wprawdzie przepisy ustawy nie określają szczegółowego „zakresu działania samorządu” (notariatu), ale do zakresu tego działania należy z pewnością sprawowanie pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu notariusza w granicach interesu publicznego (art. 17 ust. 1 Konstytucji RP)⁵. Uwaga

¹ Wyrok wraz z uzasadnieniem opublikowany w OSND 2009 (w druku).

² Teza wyodrębniona przez autora glosy z uzasadnienia cyt. wyżej wyroku SN.

³ Por. E. G n i e w e k, *Nadzór nad legalnością uchwał organów samorządu notarialnego*, Rejent 1999, nr 8, s. 22 i nast.

⁴ Zob. np. wyrok SN z dnia 14 października 1999 r., III SZ 2/99 (OSNP 2000, nr 20, poz. 772).

⁵ Z uzasadnienia wyroku SN z dnia 2 grudnia 1999 r., III SZ 3/99 (OSNP 2000, nr 20, poz. 880) oraz wyroku SN z dnia 4 lutego 1997 r., III SZ 6/96 (OSNP 1997, nr 22, poz. 450).

ta ma na względzie również treść przepisu art. 30 § 1 pkt 7 pr. o not., według którego do zakresu działania walnego zgromadzenia notariuszy należy „załatwianie innych spraw w zakresie działania notariatu”. Mając także na uwadze kompetencje określone w art. 35 oraz w art. 40 pr. o not., ustawodawca nie przesądził, które z tych uchwał mają znaczenie powszechnie obowiązującego prawa członków samorządu notarialnego.

Odnosząc się do treści przepisu art. 40 § 1 pkt 7 pr. o not., do zakresu działania Krajowej Rady Notarialnej należy w szczególności „wypowiadanie się w sprawie zasad etyki zawodowej notariuszy”⁶. Na tle tego sformułowania Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, iż organy samorządu notarialnego nie mają ustawowych kompetencji do abstrakcyjnego określania rodzajów deliktów dyscyplinarnych notariuszy. Samorząd uprawniony jest jednak do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego wyłącznie w konkretnym wypadku odnośnie do danego deliktu dyscyplinarnego stwierdzonego m.in. podczas wizytacji⁷. Kierunek ten należy uznać za utrwalony, zgodnie z nim Krajowa Rada Notarialna nie ma „kompetencji do podejmowania uchwał ustalających wykładnię prawa powszechnie obowiązującego w postaci kodeksowej.” Przedstawiciele samorządu notarialnego w działalności uchwałodawczej nie mogą podjętym uchwałą nadać znaczenia powszechnie obowiązującego korporację zawodową⁸.

II

1. Wśród kompetencji uchwałodawczych przepis art. 23 pr. o not. przewiduje podejmowanie przez Krajową Radę Notarialną uchwał w przedmiocie corocznego ustalenia wysokości składki miesięcznej, którą opłacają notariusze na potrzeby organów samorządu notarialnego. Ponadto stosownie do uchwał podjętych w trybie art. 30 § 1 pkt 6 pr. o not. notariusze opłacają składki na inne określone cele.

2. W glosowanym wyroku notariusz został uznany za winnego dopuszczenia się przewinienia zawodowego określonego w art. 23 w zw.

⁶ Zob. uchwałę nr 19 Krajowej Rady Notarialnej z dnia 12 grudnia 1997 r. – Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza, ze zm. (dalej: KEZN).

⁷ Wyrok SN 26 lutego 2004 r., III SZ 2/03 (OSNP 2004, nr 22, poz. 395); wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2004 r., III SK 28/04 (OSNP 2005, nr 3, poz. 47).

⁸ Wyrok SN z dnia 19 września 1996 r., I PO 7/96 (OSNP 1997, nr 10, poz. 178).

z art. 50 pr. o not., polegającego na nieplaceniu w ustalonym okresie w pełnej wysokości określonej składki na samorząd, podając nieprawdziwe lub niepełne dane o wysokości pobranego wynagrodzenia za dokonane czynności notarialne.

3. Sąd Najwyższy, przypisując notariuszowi delikt dyscyplinarny wyczerpujący znamiona z art. 23 w zw. z art. 50 pr. o not., ustosunkował się do dwóch zasadniczych kwestii.

Pierwsza dotyczyła dopuszczalności drogi postępowania dyscyplinarnego co do stawianego zarzutu, druga – charakteru przyjętej uchwały w przedmiocie ustalenia miesięcznej składki w danym roku na potrzeby samorządu notarialnego.

Obie tezy należy w pełni akceptować.

4. Pierwsza utrwała dotychczasowy kierunek orzecznictwa, według którego samorządowy charakter organizacji nie uzasadnia wyłączenia sporów między nią a jej członkami z drogi postępowania sądowego. Z istoty bowiem samorządu – a w szczególności samorządu zawodowego – wynika, że o sprawach samej organizacji i o stosunkach między nią a członkami decydują członkowie, a więc że stosunki te mają charakter stosunków opierających się na zasadzie równorzędności, to z kolei rozstrzyga o cywilnoprawnym charakterze tych stosunków i – tym samym – do ich podlegania drodze sądowej⁹.

W rozpoznawanej sprawie obwiniony notariusz nie kwestionował wysokości uchwalonej składki członkowskiej, a jedynie samodzielnie obniżył wpłatę tej składki, zaniżając sprawozdawczość co do pobranego wynagrodzenia (art. 5 § 1 pr. o not.). Droga sądowa była zatem bezprzedmiotowa.

Należy podzielić w tym zakresie stanowisko Sądu Najwyższego, że „nieusprawiedliwione nieterminowe uiszczanie składek na potrzeby samorządu bądź uiszczanie ich w zaniżonej wysokości było od dawna traktowane w orzecznictwie dyscyplinarnym jako przewinienie dyscyplinarne o wysokim stopniu szkodliwości”.

⁹ Por. postanowienie SN z dnia 7 lipca 1976 r., I CZ 39/76 (OSNC 1977, nr 9, poz. 164) oraz glosy E. Mazur a (Palestra 1978, nr 3, s. 58 i nast.) oraz K. K n o p p k a (Palestra 1978, nr 3, s. 63 i nast.).

5. Wyodrębniona na wstępie glosy teza zasługuje na odrębną uwagę. Sąd Najwyższy odniósł się bowiem bezpośrednio do oceny charakteru uchwały w przedmiocie ustalenia wysokości składki członkowskiej opłacanej przez notariuszy na potrzeby organów samorządu notarialnego. Przedmiotową uchwałę potraktował jako „akt normatywny określający obowiązki członków tego samorządu”.

Przytoczoną tezę należy uściślić, co uczynił Sąd Najwyższy, iż „prawo o notariacie nie jest dla organów samorządu notarialnego źródłem jego kompetencji prawodawczych, lecz jedynie wyznacza granice tych kompetencji” (z uzasad. cyt. wyżej wyroku).

Jednakże, co podkreślono, wyznaczone treścią przepisu prawa o notariacie granice tych kompetencji (por. art. 23) znajdują odzwierciedlenie w treści podjętej uchwały, która w tym wypadku ma charakter normatywny, czyli obligujący notariuszy do realizacji tej uchwały pod sankcją deliktu dyscyplinarnego. Nie jest to zatem niewiążąca wypowiedź organu samorządu notarialnego, ale legalnie i konstytucyjnie usprawiedliwiony stanowiony akt o charakterze normatywnym¹⁰.

Prezentowane stanowisko Sądu Najwyższego pozostaje w wyraźnej opozycji do dotychczasowych wypowiedzi sądu, który postanowienia KEZN traktował jedynie jako „wypowiedź” KRN w sprawie etyki zawodowej notariuszy niemającej znaczenia normatywnego.

Przepis art. 23 pr. o not. w najściślejszy sposób koresponduje z § 43 KEZN, który wskazuje, że „obowiązkiem notariusza jest przestrzeganie postanowień zawartych w uchwałach organów samorządu” oraz z § 44 KEZN, iż „notariusz jest obowiązany do przedłożenia organowi samorządu informacji i materiałów dotyczących wykonywanego zawodu, jakich organ zażąda”.

W kontekście przytoczonych uregulowań notariusz nieopłacający w terminie składek członkowskich, a także podający organowi samorządowemu nieprawdziwe (niepełne) dane o wysokości pobranego wynagrodzenia dopuszcza się deliktu dyscyplinarnego na podstawie art. 23 w zw. z art. 50 pr. o not. oraz w zw. z §§ 43 i 44 pkt 2 KEZN.

¹⁰ Por. A. Wróbel, *Charakter prawny samorządu notarialnego i jego kompetencje prawotwórcze*, Rejent 2001, nr 5, s. 296 i nast.

Aprobata głosowanego wyroku powinna rzucać nowe światło na ocenę uchwały składu siedmiu sędziów SN z dnia 23 września 2009 r.¹¹, który uznał, że przepis art. 5 § 1 pr. o not. nie wyłącza możliwości dokonania czynności notarialnej bez wynagrodzenia. Oznacza to zatem, iż notariusz, w sposób notoryjny nie pobierając wynagrodzenia za dokonane czynności notarialne, nie sprzeciwia się nakazowi wynikającemu z treści art. 23 pr. o not. Po prostu nie opłaca składek na potrzeby samorządu, ponieważ od dokonanych czynności nie pobierał wynagrodzenia.

Zdecydowanie opowiadam się za poglądem prezentowanym z głosowanym wyroku, a przytoczona wyżej uchwała Sądu Najwyższego stanowi kolejny przykład rozbieżności orzecznictwa nawet w podstawowych sprawach polskiego notariatu.

Mgr Adam A. Oleszko
Sędzia Sądu Rejonowego w Lublinie

¹¹ I KZP 97/09, OSNKW 2009, nr 10, poz. 83.